

# Tiny Houses – en case om samfundsfag i åben skole

LARS EMMERIK DAMGAARD KNUDSEN OG  
KIRSTEN ROTBØLL LASSEN

## Abstract

*Vi vil i denne artikel fra et elevperspektiv undersøge, hvordan samfundsfagsundervisningen opleves, når en skole og et museum samarbejder om at undervise en modtageklasse i designprocesser med et bæredygtighedsperspektiv. Modtageklassen består af immigranter fra forskellige lande, som stort set alle er udfordret af sproglige barrierer og heraf har en vis sårbarhed i forbindelse med flytningen til Danmark. Undervisningen bestod af et fire-dagesforløb om at designe og bo i små boligformer (tiny houses) med henblik på at adressere samfundsmæssige problemstillinger vedrørende klimabelastninger og overbefolkning. Det blev bygget op om oplæg om designprincipper, samarbejdsøvelser, en ekskursion til to moderne kollegier samt et værkstedsarbejde og en afsluttende præsentation, hvor eleverne selv skulle designe og bygge en model af et tiny house. Undervisningen er i sin form dialogbaseret (Dysthe et al 2012), hvilket vil sige, at der er fokus på elevernes aktive deltagelse og på det at de udvikler evnen til at reflektere, danne meninger og deltage i diskussioner for at finde frem til bedst mulige løsninger. Det er i projektet et didaktisk mål på denne måde at bidrage til elevernes demokratiske dannelse. Altså det at være aktive medborgere i et demokrati. Forløbet blev ledsaget af en følgeforsker, der observerede og havde samtaler med elever og lærere, hvilket blev kondenseret til arts-based research første-personsfortællinger om oplevelserne af undervisningen. Disse analyseres her i et kropsfænomenologisk perspektiv, som viser, hvordan det lykkedes at motivere eleverne, og at de sproglige barrierer i et vist omfang blev imødekommet af undervisningens praktiske former, men at der også er brug for at udvikle undervisernes relationskompetencer.*

## Indledning

Åben skole bygger videre på pædagogiske udviklinger såsom udeskole og museumsdidaktik og tilføjer, at ikkeuddannede undervisere har lov til i begrænset omfang at undervise på skolerne, samt at skolerne skal indgå i partnerskaber med organisationer uden for skolen (UVM 2019, 2020). Det betyder blandt andet, at lokale organisationer får medansvar for skolens opgaver, og derved er der behov for, at fagdidaktikken – også i samfundsfag – videreudvikles, således at muligheder og udfordringer i dette samarbejde bliver belyst (Knudsen 2020b,c). Det er generelt kendetegnende for åben skole, at undervisningen er forholdsvis praktisk orienteret med tydelig inddragelse af elevernes kropslige erfaringer med fag og emner (Knudsen 2020a). Ifølge en undersøgelse foretaget af Danmarks Evalueringsinstitut bliver samfundsfag i forhold til fagets timetal brugt forholdsvis meget i åben skole (EVA 2018).

I den åbne skole ligger en fortsættelse af tidligere pædagogiske praksisser omkring museumsbesøg. Det indebærer for samfundsfagsdidaktikken, at museumsbesøg blandt andet anvendes til at fremme elevers forståelse for deltagelse i et demokratisk samfund, hvilket en række undersøgelser støtter perspektivet i. Lise Sattrup viser i sin ph.d.-afhandling, hvordan museer har mulighed for at understøtte elevernes selvstændige stillingtagen (Sattrup 2015). Mette Boritz (2018) argumenterer i sin ph.d.-afhandling og bog *Museumsundervisning* for, at eleverne gennem museumsgenstandes 'affekt' bliver i stand til at sætte sig i andre menneskers situation på tværs af tid og rum. Dysthe et al (2012) viser i *Dialogbaseret undervisning*, hvordan et museum kan være et demokratisk dannelsesrum, der engagerer eleverne i nutidige spørgsmål. Arbejdermuseet gennemførte i 2015 udstillingen *Uhørt Ungdom*, og følgeforskningen viste, hvordan det gennem velvalgte former og indhold lykkedes museet både at formidle demokratisk deltagelse og at gennemføre undervisningen på en demokratisk måde, hvor elevernes engagement og egne stemmer blev understøttet (Jensen 2016). Knudsen (2020a) viser i kapitlet *Demokratisk dannelse i den åbne skoles mundane rum*, hvordan den kropslige interaktion med ikke-didaktiserede genstande og rum fremmer elevernes demokratiske deltagelse i blandt andet integrationsspørgsmål.

Samfundsfagsdidaktik spænder generelt (Christensen 2015) og ikke mindst i åben skole mellem forståelser af faget som livs-

verden (for eksempel eleverfaringer), som metode (for eksempel værkstedsarbejde), som indhold (for eksempel bæredygtighed) og som videnskabsdisciplin (for eksempel sociologi), og at der trods forskellene er en tæt relation mellem disse forståelser. I denne artikel vil vi undersøge, hvordan samfundsfagsdidaktikken i et åben skole-forløb opleves af eleverne. Derved illustreres, hvordan livsverden, metode og indhold (jævnfør Christensen) relateres tæt i samfundsfagsundervisning i åben skole.

Vores undersøgelse tager udgangspunkt i en modtageklasse fra Rådmandsgades Skole, København. Det er et tilbud om sprogstøtte til tosprogede elever, der følger BEK nr. 1053 af 29/06/2016, § 4, der for 8.-10. klasse har form af modtageklasser for børn, der er flyttet til Danmark, efter at de er fyldt 14 år. Tilbuddet ophører, når eleverne vurderes at kunne deltage i undervisningen i en almindelig klasse i folkeskolen, og senest efter to års forløb (Organisering af folkeskolens undervisning af tosprogede elever, 2017).

### ***Jeg Kan Skabe* – et udviklings- og formidlingsprojekt**

Baggrunden for projektet var Designmuseum Danmarks generelle ønske om at undersøge og dokumentere, hvordan undervisning i designprocesser og særligt hands-on-aktiviteter kan støtte sårbare børn og unge. Ud fra en antagelse om, at undervisning i design kan give elever mulighed for på demokratisk vis at træde ind i nye roller og opdage egne ressourcer samt blive udfordret på måder, som der ikke er mulighed for i den daglige undervisning og for disse elever også med et særligt fokus på det forhold, at der vil være traume-problematikker i større eller mindre grad. Det førte til projektet *Jeg Kan Skabe*, som er et samarbejde mellem klasselæreren og elever i 8. klasse for nyankomne på Rådmandsgades Skole i København, projektleder Kirsten Rotbøll Lassen fra Designmuseum Danmark og en arkitekt. Forløbet blev ledsaget af følgeforskning ved Lars Emmerek Damgaard Knudsen. En del af projektet sigtede på at lære denne komplekse målgruppe at kende, samt at udvikle undervisernes relationskompetencer (Jensen og Juul 2004, Dysthe et al 2012). Designprocesser er karakteriseret ved ikke at foregå i lineære processer, men er derimod skridt frem og skridt tilbage samt at foretage fortløbende valg og fravalg herunder at kunne

reflektere over og begrunde disse (Hansen et al 2016). At lære at navigere i designprocesser kan derfor ses som et redskab, der ikke kun handler om at designe produkter, men også om at kunne deltage i reflekterende processer. Dette er relevant i alle fag og særligt i et fag som samfundsfag. Underviseren skal kunne møde og vejlede eleven i denne komplekse, kreative proces på flere niveauer, og må derfor nødvendigvis selv kunne rumme, både når der opstår frustrationer i processen, og når det glider uproblematisk. Dette vilkår bliver særlig tydeligt i projektets modtageklasse, hvor de dansksproglige kompetencer er begrænset.

### **Beskrivelse af målgruppen**

Eleverne i modtageklassen er mellem 13 og 16 år, immigranter fra mange forskellige lande og er heterogent sammensat med hensyn til faglighed, skolekultur og sprogkunderskaber. Fælles for dem er, at de skal skabe et nyt liv i Danmark, lære et nyt sprog, en anden skoleform og en anden kultur, og ofte kommer de fra samfund, der er meget forskellige fra det danske. De er fælles om at være flyttet fra venner, familie og netværk, og de skal her starte helt forfra i en alder, hvor der i forvejen er meget på spil. I den henseende har de som sårbare unge alle brug for særlig pædagogisk opmærksomhed (Jensen og Juul 2004).

### **Undervisningsforløbet: Design af Tiny Houses**

Emnet Tiny Houses blev valgt som et emne på tværs af samfundsfag, dansk, geografi og matematik, fordi det taler ind i relevante nutidige presserende problemstillinger om klimabelastninger, overbefolkning, overforbrug og masseproduktion. Lærere og museumsunderviserne planlagde i fællesskab forløbet i en vekslen mellem undervisning, ekskursioner og værkstedsarbejde. Det indebar samarbejdsøvelser organiseret af lærerne, oplæg om tiny houses, design og designprocesser, en ekskursion til to moderne københavnske kollegier inklusive omvisninger samt værkstedsarbejde i Designværkstedet på Designmuseum Danmark og i klasselokalet på skolen med præsentation af elevernes egne modeller af tiny houses organiseret af projektleder og arkitekt. På ekskursionen blev klassen

Foto 1. Af Lars  
Emmerik Dam-  
gaard Knudsen



vist rundt på Tietgenkollegiet og Urban Rigger. Her lavede de forskellige øvelser i forbindelse med bygningernes design, materialevalg og placering, som skulle inspirere eleverne til selv at designe og bygge modeller af tiny houses på museet.

Det efterfølgende værkstedsarbejde skulle gøre emnet og det faglige indhold mere taktilt, konkret, relaterbart og perspektiverende. Hverken samarbejdsøvelser, ekskursion eller værkstedsarbejde krævede et stort dansk ordforråd, men gav også muligheder for kropslige måder at lære på. Hensigten var at sikre, at alle elever kunne deltage aktivt i undervisningen.

### **Fortælling som empiri og metode**

Følgeforskningens undersøgelsesdesign er inspireret af Sarah Pinks (2015) *sensory ethnography* og Patricia Leavys (2014) *arts-based research*. Det er gennemført via ikkedeltagende observationer over fire dage inklusive fotos ledsaget af ikkestrukturerede samtaler med elever, lærere og museumsundervisere samt deltagelse i forudgående møder og sparring med lærere og museumsundervisere. Disse data kondenseret i *thick descriptions* Geertz, C. (1973/2000) som litterære førstepersonsfortællinger med henblik på at bruge prosaens midler om stemmer, dialog og spænding til at fremme læserens indlevelse frem for at være nøgternt redegørende. Nedenfor følger to anonymiserede elevperspektiver i sådanne fortællinger. Disse analyseres med udgangspunkt i Maurice Merleau-Pontys (1945) teori om

krops-subjektets førstepersonsperspektiv med fokus på elevernes erfaringer af de didaktiske valg af arbejdsformer, materialer og processer.

### »Hvorfor skal vores hus have dét tag?«

*Jeg hedder Farshad og har været i Danmark i to år nu. I dag skal vi lave sådan nogle små huse. Nogle modeller. Og jeg arbejder sammen med Muhammed. Det er altså ikke helt let. Vi diskuterer meget. Der er jo ingen huse, der har gennemsigtige tage! Jeg forstår ikke, hvorfor det skulle være sådan en god idé, og klipper et stykke grønt karton ud og placerer det oven på huset i stedet for det plastictag, som Muhammed lige har lagt op. Det hjalp. Nu ligner det et rigtigt hus igen. Her gad jeg godt at bo. Så kunne man også lige sætte noget oven på taget f.eks. en skorsten. Nej, altså! Hvad nu? Jeg troede, vi havde lukket den diskussion. »Muhammed, det giver ingen mening – jeg skulle lige til at lime den fast. Lad nu være!« Kirsten kommer hen og blander sig. Men hvad skal hun det for? Et tag skal ikke være gennemsigtigt. Muhammed lytter til hende. Hun giver ham garanteret bare ret, og så får han sin vilje. Øv. Hm ... Det gjorde hun faktisk ikke ... Hun vil ikke bestemme. Designprocesser? Hvad snakker hun om? Nå, men det vil jeg, og det skal ikke være et gennemsigtigt plastictag. Muhammed ser ikke sur ud længere. Kirsten siger, at Muhammed og jeg skal gøre et eller andet. »Ja, jeg lytter faktisk til ham! Jeg har limpistolen nu, og så er det mig der bestemmer, hvad der skal sættes fast.« Kirsten kigger på mig. Muhammed ser også på mig. Han er vist lidt i tvivl om noget. Noget, der ikke bare har med taget at gøre. Muhammed siger noget med, at han egentlig godt lige vil låne limpistolen, for huset har jo ikke nogen vinduer, og han vil godt lige klippe nogle ud og lime dem fast. Jeg stirrer på ham. Kirsten kigger op og spørger os, hvor vinduerne ville sidde godt. Det ved jeg ikke. Vinduerne? Hvad med taget? De skal i hvert fald ikke sidde i taget! Hun siger vi skal forsøge at tale om det! Jeg har lim på begge hænder nu, og det grønne karton begynder at sidde fast på bordet. Kirsten spørger, om Muhammed kan låne limpistolen, mens hun henter noget papir, så jeg kan tørre limen af. Det sidder også på mit tøj. »Muhammed! – jeg sagde jo ...« Muhammed kigger op og spørger, om det er okay, at vinduerne sidder lige ved køkkenet. Jeg kan ikke se Kirsten nogen steder. »Nej, det er ... eller ... hvad så med stuen? Skal der ikke også lys ind der?« Endelig er limpistolen ledig, og jeg*



Foto 2.  
Af Julie Defour.

*prøver at få det grønne karton sat fast som tag, men stopper op. »Ville det ikke bare være fedt at bo der«, spørger jeg.*

*Det ser super nice ud, og den lille papir-mand inde i huset kan bare gå rundt lige, hvor han vil. Han vil vist også gerne bo i vores tiny house. Hvor mange mennesker er der egentlig plads til? Kun én som på kollegieværelserne? Men nu er de jo vores hus!*

### **At kommunikere uden ord**

*Vi kender ikke hinanden, men jeg tror, at danskerne tror, at vi alle sammen forstår hinanden og kommer det samme sted fra. Men det gør vi bare ikke. Nogle er to år ældre end os andre, og nogle af os – ikke mig – taler urdu i pauserne. Også tit i timerne. Jeg er fra Afghanistan. Flygtning. Det er svært. Men jeg klarer mig. Andre har deres mor og far derhjemme og mangler ikke noget. De er søde nok. Men du kan godt se det, ikke? Vi er ikke de samme. Vi er ved at lære hinanden at kende, men det er heller ikke let. Vi må prøve os frem. Nogle gange ville det bare være lettere, hvis alle lærte farsi eller pashto. Eller engelsk. Det er bare så svært, at vi alle sammen skal lære dansk. Ok. Det går da nogenlunde, men vi må mange gange hjælpe hinanden på forskellige måder. Det hjælper, når vi skal noget*

*praktisk, for så kan vi bruge mere end bare sprog og hænderne men også alle mulige ting omkring os. Fx da vi skulle stå på et tæppe og vende det om, uden at nogen trådte ud på gulvet. Det var mega svært. Man kunne ikke bare sige til de andre, hvis man havde en idé. Og når vi prøvede os frem, så måtte man ligesom skubbe til hinanden på en god måde. Og det var også, da vi skulle bygge tiny houses. Først var vi på tur rundt i byen, og med metro og skulle finde vej. Det gik desværre lidt galt, da der var nogen, der ikke kom med metroen, men vi fandt hinanden til sidst. Vi besøgte nogle steder, hvor der bor mange unge mennesker. Det var sådan nogle vilde bygninger, der kostede rigtig meget at bo i, og jeg ved ikke helt... Følte nok, at det var lidt mærkeligt at gå rundt i sådan nogle dyre eller i hvert fald lidt mærkelige huse. Der skulle jeg ikke bo. Så hellere et almindeligt hus. Men det måtte godt ligge i byen og se lidt flot ud. Sådan rigtigt sejt. Det ville være fedt. Så da vi var færdige med det, skulle vi prøve at lave nogle modeller af små huse. Der er nogen mennesker, som bor i bitte små huse og det er rigtigt smart, for så kan man bare trække det efter sin bil og bo lige, hvor man vil.*

### **Analyser af fortællingerne: En kropsligt medierende didaktik**

Eleverne relaterer uproblematisk deres livsverden (for eksempel deres identifikation med boligerne), metoden (for eksempel værkstedsarbejdsformen) og indholdet (her bæredygtigt byggeri) (jævnfør Christensen (red.) 2015) til hinanden understøttet af en praktisk, varieret og motiverende form for undervisning. Det understøttes af den kropslige forankring af undervisningen, der via både øvelser, ekskursionen og værkstedet giver elever og undervisere en åbenhed over for hinanden, fordi opgaverne ligger foran dem, tager konkrete former og ikke skal sprogliggøres, men umiddelbart kan omsættes til valg af design. I praksis viste det sig dog at konflikte med underviserens idealer om, at eleverne skal tale sammen og mundtligt præsentere deres modeller. I Farshads fortælling ses, hvordan museumsunderviseren kompenserer for dette og på en relationskompetent måde bringer ligeværd i gruppens samarbejde. Det fremgår af den anden fortælling, at eleverne til trods for forløbets praktiske arbejdsformer er udfordret af sproglige, kulturelle og følelsesmæssige barrierer, der kommer til udtryk som vanskeligheder ved at tage hinandens perspektiv.



## Afslutning

Vi har i denne artikel undersøgt, hvordan samfundsfag fra et elevperspektiv opleves, når det foregår på et museum. De to fortællinger og analyserne har vist, at den praktiske undervisningsform er motiverende for demokratisk deltagelse og til en vis grad kan kompensere for sproglige barrierer. På baggrund af den eksisterende museumspædagogisk forskning (Sattrup 2015; Boritz 2018; Dysthe et al 2012; Jensen 2016) kan det umiddelbart antages, at museumsundervisningen i »Jeg kan skabe« på eksemplarisk vis også vil kunne styrke eleverne i normalklasserne og deres evne til at reflektere og argumentere, altså deltage i »forhandlende« processer. Således skal underviserne være opmærksomme på at anvende de faktiske muligheder i praktiske undervisningsformer til kommunikationen til og mellem elever, herunder at styrke samarbejdet, læring af indholdet og motivationen gennem at producere noget på egen hånd. Samarbejdet mellem forskellige faggrupper og læringsrum kan ydermere bidrage til at udvikle undervisningen og gensidigt åbne for både fag og undervisningsformer.

## Litteratur

- BEK nr. 1053 af 29/06/2016. Bekendtgørelse om folkeskolens undervisning i dansk som andetsprog, <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2016/1053> (tilgået 19. november 2020)
- Boritz, M. (2018). Museumsundervisning: Med sanser og materialitet på kulturhistoriske museer, Odense: Syddansk Universitetsforlag
- EVA (2018). *Åben skole – en kortlægning af skolernes samarbejde med omverdenen*, København: Danmarks Evalueringsinstitut
- Christensen, T.S. (red.) (2015). *Fagdidaktik i Samfundsfag*, Frederiksberg: Frydenlund
- Dysthe, O., Bernhardt, N. Esbjørn, L. (2012). Dialogbaseret undervisning, Kunstmuseum som læringsrum, Skoletjenesten, København: Unge Pædagoger
- Geertz, C. (1973/2000). *The interpretation of cultures: Selected essays*, New York: Basic Books
- Hansen, F.T., Ræbild, U., Bundgaard, C., og Grønbæk, N. (Eds.) (2016). *Arkitektur- og designpædagogik: i et praksisnært og fænomenologisk perspektiv*, Aarhus: Designskolen Kolding
- Jensen, L.D. (2016). Unge Stemmer – et valgfag til folkeskolen: Rapport fra følgeforskning, Kbh.: Danske Professionshøjskoler.
- Jensen, H. og Juul, J. (2004). *Pædagogisk relationskompetence: fra lydighed til ansvarlighed*, København: Apostrof
- Knudsen, L.E.D. (2020a). Demokratisk dannelse i den åbne skoles mundane rum. I: C. Haas og C. Mathiesen (Eds.), *Fagdidaktik og demokrati*, (s. 257-284), Roskilde: Samfundslitteratur

- Knudsen, L.E.D. (2020b). Introduktion. Om baggrund, bredde og sammenhænge i åben skole. I: L.E.D. Knudsen og L. Lundager, M. Fredslund og A.V. Thomsen (Eds.), *Åben Skole*, (s. 9-25), Odense: Syddansk Universitetsforlag
- Knudsen, L.E.D. (2020c). Den didaktiske kiasme. I: L.E.D. Knudsen og L. Lundager, M. Fredslund og A.V. Thomsen (Eds.), *Åben Skole* (s. 183-209), Odense: Syddansk Universitetsforlag
- Knudsen, L.E.D. (2016). Åben Skole – paradoks og pædagogik, *Unge Pædagoger*, 2016(3), 3-12
- Lassen, K.R. (2018). Jeg kan skabe. Kandidatspeciale i Didaktik, Materiel Kultur, Aarhus Universitet
- Leavy, P. (2014). *Method meets art: arts-based research practice*, New York: The Guilford Press
- Merleau-Ponty, M. (1962). *Phenomenology of Perception*, London and New York: Routledge
- Organisering af folkeskolens undervisning af tosprogede elever – en vejledning (2017). Kontor for Grundskolen i Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, Undervisningsministeriet
- Pink, S. (2015). *Doing Sensory Ethnography*, Los Angeles: Sage Publications
- Retsinformation (2019). *Bekendtgørelse af lov om folkeskolen. LBK nr. 823 af 15/08/2019*. København: Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling, j.nr.15/02191. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=209946> (tilgået 28.01.20)
- Sattrup, L. (2015). Jamen, hvad skal vi kigge efter? en undersøgelse af hvordan kunstmuseer muliggør børns medborgerskab, Roskilde: Roskilde Universitet. Ph.d.-afhandling
- UVM (2019). *Faglighed, dannelse og frihed – justeringer af folkeskolen til en mere åben og fleksibel folkeskole*, København: Undervisningsministeriet. <https://uvm.dk/folkeskolen/folkeskolens-maal-love-og-regler/faglighed-dannelse-og-frihed> (tilgået 13.05.19)
- UVM (2020). *Timetalsoversigt for skoleåret 2019/20* <https://www.uvm.dk/folkeskolen/fag-timetal-og-overgange/timetal> (tilgået 13.8.2020).